

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus* nowym gatunkiem lęgowym w Wielkopolsce

Tadeusz Mizera, Andrzej Konopka, Włodzimierz Rudawski

Wielkopolska obfitująca w jeziora i stawy do niedawna nie była miejscem gniazdowania łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus*. Gatunek ten licznie natomiast był obserwowany na przelotach i na zimowisku, wiosną ostatnie migrujące ptaki znikają z końcem kwietnia (Kosiński & Winiński 2000, Wylegała 2012). Wzrost liczebności gatunku w Skandynawii spowodował kolonizację środkowej Europy. Pierwsze przypadki gniazdowania stwierdzono w dolinie Biebrzy w roku 1973 (Kaweczyński et al. 1976). W latach 1980. łabędzie krzykliwe zasiedliły dolinę Odry (Bobrowicz et al. 1986), a w latach 1990. nastąpiła kolonizacja Pomorza Środkowego (Sikora 1994). Na brak gniazdowania tego gatunku w Wielkopolsce zwracali uwagę Tomiałojć & Stawarczyk (2003). Na początku 21. stulecia gniazdowało w kraju 30-35 par (Sikora & Wieloch 2007).

W latach 2002 i 2003 stwierdzono obecność lęgowych łabędzi krzykliwych na dwóch oddalonych od siebie stanowiskach. Gniazdo z wysiadującym ptakiem znaleziono w roku 2002 na śródleśnym stawie Wąsosz (53°17'44"N, 17°04'30"E) w powiecie złotowskim. Staw Wąsosz jest sztucznym zbiornikiem o powierzchni 20 ha, powstałym w końcu lat 1990. Jest to płytki zbiornik o głębokości do 2,5 m, zarośnięty trzcina i pałką wodną na powierzchni około 60%. Zbiornik ten otoczony jest lasem i łąkami. Pierwsze skuteczne lęgi odnotowano tu dopiero w roku 2005.

Drugą parę bez gniazda stwierdzono na stawie rybnym Gertruda koło Muchocina (52°34'25"N, 15°49'47"E) w powiecie międzychodzkiem. Na stawie tym parę łabędzi krzykliwych zaobserwowano już w roku 2000. W roku 2003 obserwowano tam parę z dwoma około 3 tygodniowymi pisklętami, które żerowały w centrum stawu. Łabędzie te były bardzo płochliwe i po zauważeniu obserwatora z odległości około 300 m, skryły się w trzcinach, a po chwili dopłynęły do nich pisklęta i pozostały tam przez co najmniej godzinę. Kolejne kontrole w sierpniu i we wrześniu wykazały, że para ta nie zdołała odchować piskląt.

Staw Gertruda jest zbiornikiem o powierzchni około 31 ha z szerokim pasem trzcin i oczeretu, tafla wody zajmuje niespełna 15 ha. Średnia jego głębokość wynosi 1 m, a w najgłębszym miejscu osiąga 2,5 m. Staw jest otoczony lasem, a w odległości kilkuset metrów znajdują się pola stanowiące żerowisko łabędzi w okresie letnim i jesiennym. Na stawie prowadzona jest gospodarka rybacka przez Zakład Rybactwa Śródlądowego i Akwakultury Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. W latach 2000-2002 obserwowano na tym stawie parę łabędzi krzykliwych. Gniazda jednak nie znaleziono, choć z uwagi na rozległy pas trzcinowisk nie można wykluczyć, iż uszło ono naszej uwadze. Z pewnością ptaki te nie występowały tam w latach 1980-1998 (Bereszyński & Mizera 1990, G. Maciorowski, inf. ustna). W tych latach corocznie gniazdowały 1-2 pary łabędzi niemych *C. olor*, jednak w roku 2003 nie gniazdowała już ani jedna z nich. Próba osiedlenia się *C. olor* powodowała szybką reakcję, prawdopodobnie samca *C. cygnus*, który intensywnie przeganiał siadające na wodzie ptaki. Obserwowano również silne podenerwowanie ptaków, objawiające się aktywnością głosową, na przelatującą nad stawem inną nielęgową parę *C. cygnus* (D. Kujawa, inf. ustna). Para ze stawu Wąsosz również przepędziła gniazdującą tam wcześniej 1-2 pary *C. olor*, które już nie osiedliły się w okresie gniazdowania *C. cygnus*.

W latach 2003–2011 łabędzie krzykliwe regularnie gniazdowały na obu stanowiskach, lecz nie każdego roku wykluwały się pisklęta. Bezpośrednio gniazd nigdy nie kontrolowano, a liczba wykłutych piskląt (tab. 1) jest tożsama z wielkością rodziny w czerwcu. Ponadto liczba odchowanych młodych obserwowanych w sierpniu lub wrześniu odbiegała od liczby wcześniej wodzonych piskląt. Para ze stawu Gertruda przemieszczała się czasami na sąsiednie Jez. Młyńskie, a jesienią na okoliczne pola. Żerujące ptaki spotykano na resztkach poźniowych. Od roku 2009 w okolicy gniazduje również druga para łabędzi krzykliwych.

Wartym odnotowania jest również obserwacja 27.03.2000 zaniepokojonej pary łabędzi krzykliwych na stawie „Kurza stopa” w leśnictwie Borowy Młyn koło Sierakowa (Maciorowski et al. 2000). Później już ptaków tam nie obserwowano.

Summary: Whooper Swan *Cygnus cygnus* a new breeding species in Wielkopolska Region. In 2002 and 2003 the nesting of the Whooper Swan was noted in Wielkopolska Region for the first time. The birds have been nesting on the shallow forest pond in Wąsosz (Złotów district) and on the pond Gertruda near Muchocin (Międzychód district). The reservoirs are separated by approximately a 120 km. On both locations the birds appeared two years earlier, driving out the Mute Swans *C. olor*, that had nested there before. In years 2002–2011 both pairs have brought up the offspring seven times only.

Tabela 1. Efektywność lęgów łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* na stawie Gertruda i stawie Wąsosz w latach 2000–2011. Objasnienie skrótów: B – jeden osobnik, P – para, ONi – gniazdo z wysiadującym ptakiem, NC – nie kontrolowano

Table 1. The breeding efficiency of the Whooper Swan *Cygnus cygnus* on the Gertruda Pond and Wąsosz Pond in years 2000–2011. Abbreviations: B – one individual, P – the pair, ONi – the nest with the incubating bird, NC – no control. (1) – year, (2) – the state of the breeding, (3) – the number of the hatched birds, (4) – the number of the brought up nestling

Rok (1)	Status lęgu (2)		Liczba wykłutych piskląt (3)		Liczba odchowanych piskląt (4)	
	Gertruda	Wąsosz	Gertruda	Wąsosz	Gertruda	Wąsosz
2000	P	brak	0	brak	-	brak
2001	P	B	0	brak	-	brak
2002	P	ONi	0	0	-	-
2003	ONi	B	2	brak	0	-
2004	NC	ONi	?	0	?	-
2005	ONi	ONi	4	?	?	1
2006	ONi	ONi	0	5	?	?
2007	ONi	ONi	0	2	0	2
2008	ONi	ONi	4	6	1	6
2009	ONi	ONi	NC	1	2	0
2010	ONi	B*	5	-	4	-
2011	ONi	P*	7*	-	4	-

* Informacje o 3 lęgach uzyskano z programu „Monitoring Łabędzia Krzykliwego”, realizowanego na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska i finansowanego przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Literatura

- Bereszyński A., T. Mizera. 1990. Zmiany fauny Wielkopolski w ostatnich dziesiątkach lat. Kronika Wielkop. 52(3): 57–81.
- Bobrowicz D., Grabiński W., Ranszek E. 1986. Nowe stanowiska lęgowe łabędzia krzykliwego (*Cygnus cygnus*) w Polsce. Ptaki Śląska 4: 80–84.

- Kawenczyński K., Koźniewski P., Luniak M. 1976. Łęg łąbiedzia krzykliwego, *Cygnus cygnus* (L.) na Bagnie Ławki. *Przegl. Zool.* 20(1): 109-115.
- Kosiński Z., Winiecki A. 2000. *Cygnus cygnus* (L., 1758) – łąbędź krzykliwy. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winiecki A. *Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna.* Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 67-70.
- Maciorowski G., Mizera T., Ilków M., Statuch T., Kujawa D. 2000. Awifauna Sierakowskiego Parku Krajobrazowego. W: Winiecki A. (red.). *Ptaki parków krajobrazowych Wielkopolski.* Wielkop. Prace Ornitol. 9: 39-67.
- Sikora A. 1994. łąbędź krzykliwy (*Cygnus cygnus*) – nowym gatunkiem łągowym na Pomorzu. *Not. Orn.* 35: 179-180.
- Sikora A., Wieloch M. 2007. łąbędź krzykliwy *Cygnus cygnus*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubaer G., Chylarecki P. (red.). *Atlas rozmieszczenia ptaków łągowych Polski 1985-2004.* Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 52-53.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”. Wrocław.
- Wylegała P. 2012. Występowanie łąbiedzia czarnodziobego *Cygnus columbianus* bewickii i łąbiedzia krzykliwego *C. cygnus* w Wielkopolsce wiosną 2010 roku. *Ptaki Wielkop. 1:* 68–75.

Tadeusz Mizera

Instytut Zoologii, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, ul. Wojska Polskiego 71c, 60-625 Poznań
tmizera@up.poznan.pl

Andrzej Konopka

Rynek 9/15, 77-430 Krajenka
a.knopka@asta-net.com.pl

Włodzimierz Rudawski

Świdwowiec 27, 66-320 Trzciel
wlodek.rudawski@o2.pl

Historia kolonii łągowych czapli siwej *Ardea cinerea* i kormorana *Phalacrocorax carbo* w Czeszewie

Jacek Pietrowiak

Celem niniejszej notatki jest przedstawienie historii występowania kolonii łągowych czapli siwej *Ardea cinerea* i kormorana *Phalacrocorax carbo* w rejonie Czeszewa nad Wartą (powiat wrzesiński). W okolicach Czeszewa czaple siwe gniazdują od czasów przedwojennych. Na południowym brzegu Warty, ponad 3 km od wsi, na skraju obecnego rezerwatu Czeszewski Las, nad starorzeczem „Czaple”, znajdowała się kolonia tych ptaków, a od roku 1994 gniazdowały tam również kormorany (Winiecki & Kosiński 2000). Według J. Sokołowskiego (Dunajewski 1936) czaple po raz pierwszy zagnieździły się w lasach czeszewskich w roku 1934, kiedy 6 par założyło gniazda na sosnach. Drzewa w czasie wojny zostały wycięte, a ptaki przeniosły się na dęby i jesiony w miejsce, gdzie łągły się do czasów współczesnych, tj. do wschodniej części rezerwatu Czeszewski Las. Przypuszczalnie czaple koło Czeszewa gniazdowały już wcześniej, bowiem w tej samej pracy Dunajewski (1936) podaje informację ankietową leśniczego F. Budniaka z roku 1928, o łągowych „6–8 sztukach”.

W okresie międzywojennym liczebność czapli w Czeszewie wynosiła od 6 do 10 par (Wiegner 1958). W latach powojennych dane o liczbie gniazd w kolonii znaleźć można w wielu pracach (Sokołowski 1947, Wiegner 1958, Bednorz 1962, Lewartowski 1967,